

การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ

Building peace according to Buddhist nonviolence

วิภาพรรณ อุปนิสากร

Wipaphan Upanisakorn

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail wipa1822@gmail.com

Received: 22 August 2024; Revised: 29 August 2024; Accepted: 29 August 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ 2) เพื่อศึกษาอหิงสาธรรมเชิงพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ ภายใต้กระแสทุนนิยม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่มีปัญหาระงือระงอนสันติภาพ พระพุทธศาสนาเป็นความหวังที่จะนำพาชีวิตผู้คนไปสู่วิถีอารยธรรมและสันติภาพ โดยผู้ที่เรียกร้องหาสันติภาพยอมรับในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ แม้ว่าปัจเจกบุคคลจะมีความแตกต่างกัน การสร้างสันติภาพด้วยการนำเอาหลักอหิงสาธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตจึงจะได้สันติภาพที่แท้จริงว่าสันติภาพเชิงพุทธ คือ ความสงบหรือความมีสันติ ย่อมได้รับผลจากการฝึกฝนของตนเอง ตั้งแต่ปุถุชนที่มีศีล 5 ไปจนถึงพระอรหันต์ ด้วยการคำนึงถึงเหตุผลแห่งการที่จะทำให้เกิดความสงบสุข ด้วยการทำดี พูดดี และคิดดี ส่วนอหิงสาธรรม คือ แนวคิดที่ว่าด้วยการไม่เบียดเบียนกันทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีการที่เรียกว่าการไกล่เกลี่ย ที่ไม่สนับสนุนการใช้ความรุนแรง ดังนั้นสันติภาพและอหิงสาธรรม จึงเกื้อกูลสัมพันธ์กัน กล่าวคือมีความสงบสุขทั้งที่เป็นของบุคคล สังคมและโลก พระพุทธศาสนาใช้เป็นแบบอย่างในการแก้ไขปัญหา เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับคู่กรณี การสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือกับคู่กรณี โดยมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงสร้างสรรค์ และเป็นผลดีต่อทุกฝ่าย การแก้ปัญหาตามหลักอหิงสาธรรม ย่อมส่งผลให้แก่บุคคลเป็นผู้มีจิตสงบอยู่ภายใน และส่งผลให้พฤติกรรมทางกายและวาจา แสดงออกมามีความรักความปรารถนาดี ให้คนอื่นมีความสุข ส่งผลต่อสังคมคือคนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อ เสียสละแบ่งปัน แสดงความมีน้ำใจต่อคนรอบข้างอยู่เสมอความปรองดองสามัคคีก็จะเกิดแก่คนในสังคม

คำสำคัญ: สันติภาพ; อหิงสาธรรม; พระพุทธศาสนา

Abstract

The aims of this article are 1) to study the concept of peace, 2) to study Buddhist nonviolence, and 3) to analyze peace building according to Buddhist nonviolence principles. Under the capitalist trend and technological progress But there is a problem and calls for peace. Buddhism is the hope of leading people's lives towards civilization and peace. Those who call for peace accept the equality of human beings. Although individuals are different, Creating peace by adopting the principle of non-violence as a guideline for living will achieve true peace. Buddhist peace is peace or peacefulness. You will receive results from your own training. From ordinary people who have the 5 precepts to Arahants. By considering the reasons for creating peace by doing good, speaking well, and thinking well. Ahimsa Dhamma is the concept of not harming each other physically, verbally, and mentally as a form of conflict management. The method is called mediation. that does not support the use of violence, therefore, Buddhist peace and nonviolence Therefore they support each other. That is, there is peace among individuals, society, and the world. Buddhism is used as a model for solving problems, such as building relationships with opposing parties. building confidence and cooperation with the parties It results in creative change. and is beneficial to all parties Solving problems according to the principles of nonviolence It will result in a person having a peaceful mind within. and resulting in physical and verbal behavior showing love and good wishes Make others happy The effect on society is that people in society are generous. Sacrifice to share Always show kindness to those around you, and harmony will arise among people in society.

Keywords: Peace; Nonviolence; Buddhism

1. บทนำ

สถานการณ์ปกติของการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละคนมีพื้นฐานการศึกษา สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น มนุษย์ไม่สามารถที่จะแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที การก่อตัวจะลุกลามขยายวงกว้างในระดับที่รุนแรงมากขึ้น กลายเป็นความแตกแยก แนวคิดในเรื่องสันติภาพในปัจจุบัน ได้ถูกนำมากล่าวถึงอย่างกว้างขวางหลายทศวรรษ นับแต่ครอบคลุมไปจนถึงสังคมระดับโลก แต่ในทศวรรษต่าง ๆ เหล่านั้น สันติภาพเชิงพุทธ มิได้มีจำกัดอยู่เพียงแค่ความไม่ต้องการความเดือดร้อน ไม่สงบสุขต่าง ๆ ของมนุษย์โดยทั่วไปเท่านั้น แต่สันติภาพตามทัศนะของชาวโลกจึงยังไม่ใช่สันติภาพอันแท้จริงของคนปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ประเด็นความเข้าใจเรื่อง สันติภาพ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องเรียนรู้และศึกษา เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ความต้องการสงบสุขในเบื้องต้นของมนุษย์นั้น จึงไม่อาจทำให้เกิดสันติภาพแก่ตนเองหรือสังคมได้ อย่างแท้จริงเช่นสังคมโลกในปัจจุบัน

สังคมไทยในปัจจุบันประสบปัญหาความขัดแย้ง อันนำมาสู่ความแตกแยกทางการเมือง ลุกลามไปสู่การแบ่งกลุ่มแบ่งชนชั้น สาเหตุที่สำคัญที่นำมาซึ่งความขัดแย้งที่เป็นปฏิปักษ์กับสันติภาพโดยสิ้นเชิง คือ ทักษะที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลที่เป็นผู้นำ ผู้ปกครอง นักวิชาการ หรือนักทฤษฎี ด้านการนิยามความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า “สันติภาพ” ที่แตกต่างกันตามองค์ความรู้ของแต่ละคน ฉะนั้นจึงมีประเด็นว่า เมื่อสันติภาพอันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังไว้ในอนาคตแตกต่างกัน แนวทางการสู่สันติภาพย่อมต้องแตกต่างกัน สันติภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างไรเมื่อทักษะแนวคิดอันเป็นรากฐานแห่งสันติภาพนั้นแตกต่างกันในแต่ละบุคคลมีลักษณะเป็นอัตวิสัยแปรผันเปลี่ยนแปลงตามบุคคล มิได้ยึดภาวะวิสัยเป็นที่ตั้งแห่งผลประโยชน์ส่วนรวม หากกรณีเป็นเช่นนี้คำว่า “สันติภาพ” ที่พยายามค้นหาหรือไต่หาก็คงไม่ต่างจากทฤษฎีทั่วไปที่นิยามอย่างไพเราะ แต่นำไปสร้างความจริงตามที่นิยามไม่ได้ เราในฐานะประชาชนพลเมืองไทยจะอย่างไรให้ “สันติภาพ” เกิดขึ้นได้จริง เพื่อความผาสุกของสังคมไทย

การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ เป็นการแสวงหาวิธีเพื่อหาทางออกที่ดีในสังคมไทยที่มีสถาบันหลักคือศาสนา นำมาใช้เป็นตัวช่วยในการแก้ปัญหาต่างๆ ให้เกิดสันติสุข ลดปัญหาข้อขัดแย้ง ไม่แบ่งเขาแบ่งเรา ให้เกิดความรักสามัคคี “สันติภาพ” เกิดขึ้นได้จริง เพื่อความผาสุกของสังคมไทยการแปลกแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย แม้จะมีความเห็นต่างกันของแต่ละฝ่าย ซึ่งต่างก็มีเหตุผลทางความคิดที่ต่างกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเหตุผลที่ต่างกันของอีกฝ่ายไม่เพียงพอที่จะรับฟังได้ ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามหาเหตุผลที่ดีของแต่ละฝ่ายมาสนับสนุนคำพูดให้ดูมีน้ำหนัก เพื่อให้อีกฝ่ายยอมรับในความคิดของตน และสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้โดยไม่เกิดข้อขัดแย้งที่รุนแรง

2. แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ

2.1 ความหมายของสันติภาพ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต (2556) คำว่า สันติ หรือ สันติภาพ หมายถึง ความสงบ ความหมายของสันติภาพที่ให้ไว้โดยราชบัณฑิตนี้เป็นความหมายในเชิงลบ เพราะเมื่อพูดว่า “สงบ” ย่อมบ่งชี้ว่าสงบจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์คือ ปราศจากสิ่งที่ตรงข้ามกับสันติภาพ เช่น เมื่อพูดว่าทะเลสงบ ย่อมหมายถึง สงบจากคลื่น ดังนั้นเมื่อกล่าวว่าสันติภาพ คือ ความสงบ ย่อมหมายถึง สงบจากสิ่งที่ไม่ใช่สันติภาพ นอกจากความหมายในเชิงลบนี้แล้วยังมีความหมายในเชิงบวกด้วย คือหมายถึง ความสุข (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2545) เมื่อนำความหมายเชิงลบและเชิงบวกของสันติภาพมารวมเข้าด้วยกันทำให้ได้ความหมายของสันติภาพใหม่คือความสงบสุข

คำว่า สันติภาพตรงกับภาษาอังกฤษว่า peace ตามพจนานุกรมฉบับ Oxford Advanced Learner's Dictionary (2005) ให้ความหมายไว้ 3 นัย ได้แก่ 1) สันติภาพ หมายถึง สถานการณ์ หรือช่วงเวลาที่ประเทศหรือพื้นที่หนึ่งๆ ไม่มีสงครามหรือความรุนแรง (a situation or a period of time in which there is no war or violence in a country or an area) 2) ภาวะแห่งความสงบเงียบ (the state of being calm or quiet) และ 3) ภาวะแห่งการดา รงชีวิตอย่างมีมิตรภาพโดยปราศจากข้อโต้แย้ง (the state of living in friendship with

somebody without arguing) ความหมายของสันติภาพที่ให้ไว้ในภาษาอังกฤษครอบคลุมนัยทั้งเชิงลบและเชิงบวก ของสันติภาพ กล่าวคือความหมายข้อที่หนึ่งและสองมีนัยเชิงลบ ส่วนข้อที่สามมีนัยเชิงบวก

สันติภาพ (Peace) ภาษาอังกฤษ, (Paix) ภาษาฝรั่งเศส, (Pace) ภาษาอิตาลี, (Paz) ภาษาโปรตุเกสและภาษาสเปน ซึ่งคำเหล่านี้ทั้งหมดล้วนมาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “Pax” หรือ “Paix” โดยตามความเห็นของนักประวัติศาสตร์คำว่า Pax ถือกำเนิดขึ้นในจักรวรรดิโรมัน คำๆ นี้หมายถึง ช่วงเวลาที่ไม่มีสงครามหรือสงครามกลางเมือง กล่าวคือ เป็นภาวะของความสงบเรียบร้อยสันติภาพ สามารถเรียกได้ว่าเป็นสภาวะแห่งความสันติหรือไม่มีการโต้เถียงอย่างรุนแรงกันเกิดขึ้น “สันติภาพ” ใช้อธิบายการยุติแห่งความขัดแย้งอย่างใช้ความรุนแรง สันติภาพอาจหมายถึงสถานะแห่งความเงียบหรือความสุข สันติภาพสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความเคารพความยุติธรรมและความหวังดี สันติภาพอาจจะอธิบายการปลดปล่อย ความเงียบ ความเข้าใจในสันติภาพสามารถนำมาใช้ในผู้คนๆ ใดคนหนึ่งได้เช่นเดียวกัน ในกรณีที่มีผู้หนึ่งไม่ขัดแย้งกับจิตใจของตนเองแต่อย่างใด โดยคำว่า “สันติภาพ” จึงหมายถึง การพัฒนา ถ้าพิจารณาตามความหมายนี้แล้วสันติภาพหมายถึง การจัดการความยุติธรรม และความเหลื่อมล้ำของ ระดับชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ การจัดการความอิจฉาริษยา และการไม่ไว้วางใจ รวมถึงความเย่อหยิ่งซึ่งเป็นการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น สิ่งเหล่านี้จึงถือว่าเป็นภาวะคุกคามต่อสันติภาพทั้งสิ้น จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากที่นานาชาติจะได้จัดหา ปัจจัยทางสังคมที่จำเป็น เช่น อาหาร การศึกษา การดูแลสุขภาพ และการจ้างงาน ซึ่งมีอยู่พร้อมในประเทศที่พัฒนาแล้วแต่กลับขาดแคลนในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยสงคราม และผู้อพยพที่ยากจน (ปิซ็อบคาร์ลอสฟิลิเป ซีเมเนส เบโล, แต่ง, เจนจิต กสิกิจธำรง และคณะ, แปล, 2546)

2.2 สันติภาพเชิงพุทธ

เป็นอีกทัศนะหนึ่งที่มีมองปัญหาของเรื่องนี้ว่า การสร้างสันติภาพที่มั่นคงและยั่งยืนให้แก่สังคมของโลกมนุษย์ได้นั้น จะต้องแก้ไขที่จิตใจของตนเป็นสำคัญ กล่าวคือ การผนึกจิตใจให้มองเห็นโลกตามความเป็นจริงด้วยสติปัญญาแล้ว ก็จะเข้าใจโลกเข้าใจตนเองตามความเป็นจริง และเมื่อจิตใจ

สงบสุข การคิด พูด และทำก็ย่อมออกมาในทางที่ดีมีเหตุผล เป็นคุณประโยชน์ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา สังคมส่วนรวมก็จะเกิดความสงบสุขร่มเย็นลงได้ ความเป็นอิสระภาพ ความสงบสุขไม่มีความทุกข์ เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำว่า “วิฤตการณ์” ที่หมายถึง ความโกลาหลวุ่นวายระส่ำระสาย เตือนร้อน ผิดปกติ ไม่มีความสงบ (พระธรรมโกศาจารย์, 2531) ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันไปหลายความหมาย บางคนใช้คำว่า สันติภาพในความหมายว่าเป็น สันติภาวะ คือ ภาวะที่สงบภาวะที่ไม่มีความรุนแรง เช่น ไม่มีสงคราม ไม่มีการต่อสู้ฆ่าฟันหรือเบียดเบียนกัน บางคนใช้คำว่า สันติภาพ ในความหมายของแนวทางแห่งสันติวิธี คือ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใดๆ (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2541)

ดังนั้น สันติภาพเชิงพุทธ จึงหมายถึงสภาวะอันสันติปราศจากการโต้แย้งที่รุนแรง แบ่งออกได้ 2 ประการ คือ สันติภาพภายใน หมายถึง ความสุขสงบภายในจิตใจของบุคคลที่ต้องอาศัยสมาธิ และปัญญา ประการที่สอง และสันติภาพภายนอก หมายถึง ความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความเคารพ ความยุติธรรมและความหวังดี

สันติภาพอาจจะอธิบายการปลดปล่อย ความเจ็บ ความเข้าใจในสันติภาพสามารถนำมาใช้ในผู้คน คนใดคนหนึ่งได้เช่นเดียวกัน ในกรณีนี้ที่ผู้หนึ่งไม่ขัดแย้งกับจิตใจของตนเองแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดี สันติภาพไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัวเสมอไป เนื่องจากสันติภาพในบริบทที่ต่างกันย่อมไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม เช่น ภูมิภาค วัฒนธรรมและศาสนา เป็นต้น

3. หลักอหิงสาธรรม

พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของอหิงสาธรรมว่า “อหิงสา” คือ การไม่เบียดเบียนบุคคลหรือสัตว์อื่นและบรรพชาจะต้องดำรงอยู่ในธรรมที่เรียกว่า “อหิงสาธรรม” พร้อมด้วย “สัจญมะ” และ “ทมะ” อันเป็นอุบายไม่ให้เบียดเบียนกัน และให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/20/484/191) และ “อหิงสาธรรม” ในฐานะเป็นสิ่งที่พึงศึกษา หรือสำเนียงปฏิบัติในตนเอง ซึ่งอยู่ในพุทธธรรม 4 ประการ อันได้แก่ 1) ไม่พึงประมาทปัญญา 2) พึงอนุรักษสัจจะ 3) พึงเพิ่มพูนจาคะ 4) พึงศึกษาสันติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/11/254/241) เป็นวิธีการที่กลุ่มบุคคล หรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาในบางอย่างหรือเพื่อให้รัฐผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุมหยุดประท้วงหรือตี้อแพ่ง เป็นต้น ซึ่งคำนี้ตรงกับภาษาอังกฤษ “Non –violence” แต่ในขณะเดียวกันนักวิชาการบางท่านก็ชี้ให้เห็นว่า “อหิงสาธรรม” น่าจะมีความหมายที่มุ่งหมายถึง “วิธีการ” หรือเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วย”หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Conflict Resolution Conflict management และ Conflict transformation” แต่นักวิชาการบางท่านก็ชี้ให้เห็นว่า “หมายถึง วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง หรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต” จากการตั้งข้อสังเกตเช่นนี้แล้ว ยังมีนัยที่สะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่อย่างไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และสัตว์ต่างๆ ด้วยเช่นกัน (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2547)

อหิงสาธรรม จะเน้นเรื่องความสุขทางใจมากกว่าสุขทางกาย เพราะสุขทางกายนั้นเนื่องด้วยวัตถุซึ่งเป็นของที่มองเห็นจับต้องได้ จึงเป็นสิ่งที่คนแย่งชิงกันเพราะความอยากได้ ความสุขหรืออหิงสาธรรม ที่แท้จริงจะเกิดไม่ได้ถ้ามนุษย์ยังปรารถนาต่อวัตถุเนื่องจากความยินดีอยากได้ในวัตถุนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความทะเลาะวิวาท ทั้งนี้เพราะวัตถุในโลกมีจำกัดแต่ความต้องการมีมากมายตราบใดที่มนุษย์ยังยินดีพอใจในกามวัตถุ การจะไม่ให้เกิดการเบียดเบียนกันเลยคงเป็นไปได้ยากยิ่ง แต่ถ้ามนุษย์ให้ความสำคัญแก่ความสุขทางจิตใจปัญหาที่ไม่เกิด เพราะคนมีความสุขในใจเป็นฐานรองรับอยู่แล้ว ต่างคนต่างก็เสพสุขที่ใจของแต่ละคนการเบียดเบียนกันก็ไม่เกิดขึ้นสำหรับมนุษย์ทั่วไปเวลาพูดถึงอหิงสาธรรม สิ่งที่ได้ก็คือการนึกถึงภาวะที่ไม่มีการเบียดเบียนเหมือนจะบอกย้าให้ทราบ ว่าถ้าอยากให้อสังขมมีความสุขก็จงอย่าทะเลาะก่อการเบียดเบียนต่อกันแต่การจินตนาการถึงภาวะแห่งอหิงสาธรรมแบบสังขมโลกพระศรีอาริยมุนีจะนึกถึงภาพนั้นไม่ออกในพรหมวิหารคือการอยู่ร่วมกันแบบคนประเสริฐ คนมีอารยธรรม (ที.ม. (ไทย) 10/269/169) พระพุทธเจ้าตรัสถึงสภาพจิตใจของคนประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ 1) ความเมตตา หวังดีอยากให้ผู้อื่นเป็นสุขและคิดจะทำประโยชน์แก่สรรพสัตว์ 2) กรุณา ความสงสารคิดที่จะช่วยเหลือ

สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์จากเดือตร้อน 3) มุทิตา ความพลอยยินดีในเมื่อสรรพสัตว์ได้รับความสุขความเจริญ
4) อุเบกขา ความวางจิตให้เป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติปฏิบัติตามหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรมทั้งหมดคือสภาวะ
จิตใจของคนเจริญที่อยู่ร่วมกันแบบมนุษย์ผู้พัฒนาแล้ว

ดังนั้น พระพุทธศาสนามีความเชื่อมั่นในระบบแนวคิดว่าการฝึกอบรมคนให้คนฉลาดมีปัญญาย่อมต้อง
ฝึกฝนที่ตนเอง การปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมดเป็นการศึกษา ทั้งนี้เพราะไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น
เป็นแนวทางแห่งการทำลายกิเลส อันเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนกันเกิดขึ้น เมื่อปฏิบัติตามไตรสิกขาก็ชื่อได้ว่า
เป็นแนวทางในการทำลายกิเลสอันเป็นสถาปนาอหิงสาธรรมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในโลกไตรสิกขาเป็นกระบวนการที่
เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันจนทำให้มนุษย์ได้พบ อหิงสาธรรมอันแท้จริงได้ การกล่าวถึงระบบไตรสิกขา ก็คือการกล่าวว่า
ด้วยเรื่องระบบการศึกษานั้นเอง และคำว่าสิกขา เป็นคำบาลี มีความหมายถึงการศึกษา จึงสรุปได้ในที่นี้ว่า ระบบ
การศึกษาคือแนวทางเดินเพื่อไปสู่เป้าหมายคือ นิพพานนั่นเองเพราะอหิงสาธรรมในพระพุทธศาสนามีมิติที่ลึกล้ำ
ลาดสูงขึ้นไปเป็นลำดับ

4. การสร้างสันติภาพสู่หิงสาธรรม

4.1 การสร้างสันติภาพในระดับปัจเจกบุคคล

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกชน ต้องเริ่มจากการฝึกตนเองก่อนเมื่อตนเองได้รับการฝึกฝนดี
แล้ว จากนั้นตัวปัจเจกชนจึงจะสามารถสร้างระบบที่ดีให้แก่สังคมได้ ถ้าปัจเจกชนยังเห็นแก่ตัวยังเบียดเบียนกันอยู่
สังคมก็ต้องวุ่นวายไปด้วย เพราะสังคมมาจากปัจเจกชนจะต้องเริ่มต้นด้วยการรู้จักควบคุมตนเองที่จะไม่เบียดเบียน
ผู้อื่น เพราะการเบียดเบียนผู้อื่นก็คือ การเบียดเบียนตนเองทำให้ทั้งตนเองและผู้อื่นอยู่ในสภาวะสูญเสียสันติ การ
จะทำได้ดังนั้นก็ต้องพยายามเข้าใจโดยการนึกถึงตนเองก่อนว่า เราที่รักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นก็เช่นกัน การฝึกจิต
ของเราให้รู้จักสงบเย็น เข้าใจว่ามนุษย์มีธาตุแห่งความดีที่ปรารถนาสุขและเกลียดความทุกข์ การอยู่แบบพึ่งพิง
อาศัยกันดีกว่าอยู่แบบศัตรูคู่อาฆาตกันแนวทางการสร้างอหิงสาธรรมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการฝึกฝนอบรมตนให้ดี
เสียก่อน จากนั้น จึงจะสามารถรังสรรค์สังคมงดงามอยู่ แต่ทั้งหมดนี้ก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์จะต้องมีปัญหาในการ
ร่วมมือกัน โดยเอาอหิงสาธรรมเป็นแกนกลางในการระดมความคิดหลักการปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมมาใช้ใน
สังคมก่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมในสังคมมีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้ปันสิ่งของๆ ตนต่อผู้อื่น การผูกใจ
คนต้องอาศัยการให้เป็นหลักพื้นฐาน การให้เป็นการแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ ให้สิ่งของให้ความ
ช่วยเหลือด้วยกำลังกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลาเพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวมการให้
ทานบริจาคสิ่งของ ย่อมกำจัดความตระหนี่ออกไปได้ในขณะนั้น ถ้ายังมีความหวงแหน เสียตายก็ให้ไม่ได้หรือฝืนใจ
ให้ความตระหนี่นั้นก็ไม่ลดอีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตนของตนเอง สามารถนำหลักการ
ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมด้วยกระบวนการของศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งมีลักษณะเป็นการควบคุมบรรเทา และกำจัด
ความโกรธ เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นอารยชนผู้เป็นอิสระสงบจากโทสะกิเลส (S. et al. อ้างใน ศรีสวัสดิ์, 2017)

4.2 การสร้างสันติภาพในระดับสังคม

การเบียดเบียน เป็นศัตรูอันร้ายกาจของมนุษย์ และเป็นมลทินอย่างหนึ่ง เป็นอุปสรรคที่ขัดขวางผลคือความทุกข์เดือดร้อน หากพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่าคนที่ชอบเบียดเบียน เป็นคนรักตน ถนอมตนแต่เป็นการรักตนถนอมตนในทางผิด เพราะคนเห็นแก่ตัว ย่อมทำลายที่ตนไม่ได้ประโยชน์ความเห็นแก่ตัวผลเสียที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวนั้นย่อมเกิด ผลกระทบในระดับบุคคลแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อบุคคลรอบข้างซึ่งแบ่งผลกระทบได้ออกเป็น 2 อย่างคือ 1) ผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางที่เป็นประโยชน์ ของผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวคือพวกพ้องของคน ที่เห็นแก่ตัวยืดยื้อไว้หรือบางครั้งไม่ใช่พวกพ้องแต่หากว่าผู้ที่เห็นแก่ตัวนั้นได้รับประโยชน์จากบุคคลอื่นเขาก็จะให้ความช่วยเหลือ คนกลุ่มนี้จึงได้รับผลประโยชน์จากการเบียดเบียนผู้อื่นเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวอาจทำให้ผู้อื่นรังเกียจที่จะคบหาสมาคมด้วย การที่มีการช่วยเหลือพวกพ้องทำให้เกิดความรักเกิดการเอื้อเฟื้อในกลุ่มสังคม หากมีการช่วยเหลือที่เหมาะสมไม่ก่อความเดือดร้อนก็จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและยังเพิ่มความสามัคคีมีการช่วยเหลือกันในกลุ่มตนเกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และ 2) ในความเห็นแก่ตัวนี้อาจช่วยแก้ปัญหาเร่งด่วน เช่น งานเร่งด่วนต้องการคนช่วยงานก็จะนำพรรคพวกของตนก่อน นี่เป็นผลจากการช่วยเหลือกันในกลุ่ม

ผลแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับวิถีชีวิตทั่วไป ไม่เป็นการพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองซึ่งอาจรวมถึงการบรรลุประโยชน์สูงสุดในทาง โลกุตตรธรรมชีวิตสันมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งหรือความทุกข์ จึงต้องดิ้นรนแสวงหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ สังคมยังเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากการเบียดเบียนของมนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคม การเบียดเบียนซึ่งมีความหมายในแง่ลบและแง่บวกทางพระพุทธศาสนาทาง แ่ลบ คือ อกุศล (ความชั่ว) และในแง่บวก คือ กุศล (ความดี) ” การเบียดเบียนมีผลต่อระบบสังคมโดยแยกออกเป็น 2 ประการคือ 1) ผลต่อระบบสังคมด้านลบ หมายถึงเมื่อการเบียดเบียนเกิดขึ้นในระดับสังคมทำให้การพึ่งพาระหว่างคนในสังคมลดลงขาดการเสียสละเมื่อต่างก็มุ่งหาแต่ความมั่นคงแก่ตนเองความเห็นใจกันลดลงเห็นใจกันอย่างผิวเผินความเห็นแก่ตัวเมื่อเกิดขึ้นจะเกิดความกลัวว่าถ้าช่วยผู้อื่นแล้ว ตนเองจะอดการสนองตอบจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางแห่งการตัดสินใจในทาง พระพุทธศาสนาบอกว่าบุคคลยังมีกิเลสตัณหาทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวยืดยื้อนี้เป็นเราเป็นของเรา มิฉันทิฐิหรือการเห็นผิดเป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นแก่ตัวได้นั้นเพราะคนเราเมื่อเกิดมาในโลกนี้ ล้วนปรารถนาให้วิถีชีวิตของตนดีงามนอกจากนี้ความเห็นแก่ตัวยังเป็นตัวสะท้อนความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สังคมที่มีคุณภาพนั้นจะปลูกฝังคนในสังคมเรื่องการเห็นคุณค่าของส่วนรวมสูงกว่าการมุ่งดำรงชีวิตเพื่อตนเอง หลายประเทศมีแนวคิดที่ว่า “ตนเองจะไม่มีค่าเลยถ้าไม่ได้อยู่เพื่อผู้อื่น” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์, 2559) สิ่งนี้ทำให้สังคมเกิดความเรียบร้อยไม่มีการละเมิดกัน คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมจะเป็นคนเสียสละทำงานเพื่อประโยชน์สังคมไม่ปล่อยปละละเลยปัญหาถ้ามีการสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมคนในสังคม ก็จะมีคุณค่า และ 2) ผลกระทบต่อสังคมด้านบวก ถึงแม้ว่าความเห็นแก่ตัวเป็นคำที่ออกมาในด้านลบแต่บุคคลที่กระทำเพื่อส่วนรวมก็จะส่งผลดีต่อสังคม ไม่เบียดเบียนไม่เอาเปรียบสังคมส่งผลดีต่อสังคมมีการเอื้อเฟื้อเสียสละ แบ่งปัน แสดงความมีน้ำใจต่อคนรอบข้าง หากบุคคลใช้ความเห็นแก่ตัวผลักดันใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ความเห็นแก่ตัวก็จะเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคม

ช่วยสังคมโดยรวมสังคมเดินหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพทุกคนในสังคม มีความสุขเพราะชีวิตที่มีความสุขนั้น จะส่งผลให้เกิดสิ่งดีงาม ตามมาอีกมากมาย หนทางที่จะทำให้ความสุขบังเกิดขึ้นในชีวิตนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ยากอะไร ความสุขจะมีขึ้นได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับใจเป็นสำคัญ ใจของผู้ใดสะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใส ความสุขย่อมบังเกิดขึ้นกับผู้นั้นได้เสมอ ดังนั้นการเบียดเบียนที่เกิดขึ้นจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมในเรื่องสิทธิ อำนาจความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะได้ 3 ประการ คือ 1) ตัณหา (ความติดใจอยาก) 2) การละเมิดศีล (ความประพฤติทางกายวาจาและใจ) และ 3) อุปาทาน(ความเห็นผิด) ความเบียดเบียนตัณหาความอยาก จึงเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นความเห็นแก่ตัวอันเกิดจากตัณหาอันเป็นสาเหตุทำให้คนมีพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นภัยคุกคามความสงบเรียบร้อยของสังคม การที่มนุษย์เราเข้าไปยึดติดในสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของๆ ตนเป็นกิเลสเข้าไปยึดถือว่าเป็นของตนเป็นผลกระทบที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายในทางพระพุทธศาสนาเรียก “อุปาทาน” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2529)

ดังนั้น การเข้าถึงอหิงสาธรรม ต้องเริ่มด้วยการสร้างการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จึงต้องมุ่งให้คนมองเห็นโทษแห่งการวางจิตไว้ผิดด้วยอำนาจแห่งตัณหา มานะ ทิฐิ ซึ่งให้เห็นคุณประโยชน์ของความสุขทางจิตใจ คืออาน และนิพพานเป็นลำดับ มิเช่นนั้นเมื่อบุคคลได้รับการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง บุคคลผู้นั้นจะให้ความสำคัญแก่วัตถุจนกลายเป็นโลกแห่งวัตถุนิยม บริโภคนิยม และการแก้ไขปัญหาไม่ให้คนทะเลาะกันเรื่องการขัดผลประโยชน์ก็ทำไม่สำเร็จ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าอยากมีสันติได้แก่ความสงบ ก็จงละอาโมหิคือความยินดีในวัตถุออกไปเสีย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/15/3/3)

5. อหิงสาธรรมเพื่อสันติภาพสู่สังคมที่ยั่งยืน

หลักอหิงสาธรรมนั้น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพที่เรียกว่า “สันติวิธี” ในสังคมไทยได้ใน 2 องค์การคือ องค์การทางสงฆ์ และองค์การทางบ้านเมือง โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นสังคมเชิงพุทธที่มีลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ผู้เขียนจึงอธิบายการประยุกต์ อหิงสาธรรมเพื่อสันติภาพ สู่สังคมไทย 2 ฝ่ายดังต่อไปนี้

5.1 ฝ่ายบ้านเมือง

การปกครองบ้านเมืองที่ดี การบริหารประเทศชาติที่ดี การดำเนินกิจการด้านสังคมที่ดี หรือการจัดการในครอบครัวที่ดีควรต้องยึดถือภาวะวิสัยเป็นที่ตั้งในการกำหนดนโยบาย หรือการดำเนินการตามนโยบาย ก็เป็นธรรมดาที่ต้องกระทบสิทธิขององค์กร หรือกลุ่มบุคคลหนึ่งบุคคลใด เพราะเป็นการกำหนดนโยบายในเชิงกว้าง เพื่อความเจริญของชาติบ้านเมือง ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งทั้งในด้านผลประโยชน์ และผลเสียจากการนั้นการที่จะแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว หากทั้งสองฝ่ายนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักอหิงสาธรรม กล่าวคือการเคารพในกติกาสังคม, ไม่ข่มเหงล่วงเกิน และปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแก หลักธรรมดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้โดยบูรณาการเข้ากับการบริหารบ้านเมือง ย่อมเป็นการนำมาซึ่งสันติภาพในสังคมโดยแท้

5.2 ฝ่ายการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ต้องยึดถือสังฆธรรมในที่นี้ก็คือ ภิกขุสงฆสังฆธรรม ในการดำเนินการด้านต่างๆ ในกิจการทางพระพุทธศาสนา หากมีข้อขัดแย้ง หรือผลกระทบใดในระหว่างหมู่สงฆ์ด้วยกันเอง หรือคณะสงฆ์กับบุคคลภายนอก ไม่ลู่อำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้อื่น หลักธรรมดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้โดยบูรณาการเข้ากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ย่อมเป็นการนำมาซึ่งสันติภาพในคณะสงฆ์โดยแท้นั้น ในการพัฒนาตัวบุคคลจึงต้องอาศัยหลักสังคหวัตถุ คือ ธรรมที่สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณาต่อกัน สังคหวัตถุ 4 หมายถึงหลัก ธรรมสำหรับสงเคราะห์ หรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้แก่ (1) ทานคือ การให้แบ่งปัน เสียสละ เพื่อแม่ (2) ปิยวาจา คือ การกล่าววาจาสุภาพ อ่อนหวาน (3) อัตถจริยา คือ การกระทำตนให้เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่น (4) สมานัตตตา คือ การวางตัวเหมาะสม เสมอต้นเสมอปลายซึ่งการที่มนุษย์หรือบุคคลในสังคม มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตาม อหิงสาธรรมและสังคหวัตถุ

ดังนั้น อหิงสาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ศาสนาคำสอนทางศาสนาเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิต ช่วยพัฒนาสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความปลอดภัย เพราะทุกคำสอนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือต้องการให้ทำความดี ละเว้นชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีเมตตาเป็นหลัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความอดทน อดกลั้น การมีสัมมาคารวะ รักกันฉันพี่น้อง ทำให้ผู้นับถือศาสนาเป็นมิตรที่ดีต่อกันโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ก่อให้เกิดสันติสุขต่อสังคมและต่อโลก

6. หลักธรรมการสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ

6.1 หลักธรรมที่ใช้ในการสร้างสันติภาพ

นอกจากพฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้อื่นจะเชื่อมต่อการกระทำที่เรียกว่าสังคหวัตถุ 4 ประการ (ที.ปา. (ไทย) 11/210/132) คือ 1) ทาน แบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นทั้งวัตถุและการให้ความรู้ที่ถูกต้อง 2) ปิยวาจา คำพูดที่สุภาพและอ่อนหวานก่อให้เกิดความสามัคคี 3) อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัว 4) สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึงการร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้อื่น แต่สำหรับผู้ที่มิมีจิตใจที่ยังไม่ได้พัฒนา สภาพจิตก็ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาแล้ว คือจะเป็นผู้ที่มีจิตมักโกรธ ขอบเพ่งโทษผู้อื่นเป็นนิตย์ มีจิตคิดแต่จะเบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา มีจิตคิดริษยามุ่งร้ายผู้อื่นที่ได้ดีกว่าตน มีจิตที่มีแต่ความลำเอียงไม่เที่ยงธรรมสภาพจิตเช่นนี้ถ้ามีอยู่ในบุคคลใดหรือสังคมใดก็จะทำให้บุคคลหรือสังคมนั้นมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย

การเข้าถึงอหิงสาธรรม ต้องเริ่มด้วยการสร้างการเรียนรู้ที่ถูกต้อง จึงต้องมุ่งให้คนมองเห็นโทษแห่งการวางจิตไว้ผิดด้วยอำนาจแห่งตัณหา มานะ ทิฐิฐิ ซึ่งให้เห็นคุณประโยชน์ของความสุขทางจิตใจ คือฉาน และนิพพานเป็นลำดับ มิเช่นนั้นเมื่อบุคคลได้รับการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง บุคคลผู้นั้นจะให้ความสำคัญแก่วัตถุจนกลายเป็นโลกแห่งวัตถุนิยม บริโภคนิยม และการแก้ไขปัญหาไม่ให้คนทะเลาะกันเรื่องการขัดผลประโยชน์ก็ทำไม่สำเร็จ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าอยากมีสันติได้แก่ความสงบ ก็จงละอามิสคือความยินดีในวัตถุออกไปเสีย” (ส.ส. (ไทย) 15/3/3)

6.2 หลักธรรมที่ใช้ในการสร้างอหิงสาธรรม

เสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรม สาราณียธรรม ในพระพุทธศาสนา ทั้ง 6 ประการ ไปใช้อยู่ตลอดเวลาได้แก่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

1. เมตตาโมกขกรรม หมายถึง การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดี ต่อกันรักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกันไม่โอ้อวดริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยายาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกันรู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

2. เมตตาวชิกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆโดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลังพูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหก

3. เมตตากายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกายมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกันไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความ ทุกเวทนาทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

4. สาธารณโมกข์ หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

5. สีลสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆอย่าง เดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กันไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆทั้งปวง

6. ทิฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกันปรารถนาให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่าง ของกันและกันไม่ยึดถือ ความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอความเมตตา และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุความสุขมาให้ สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนักถ้าหากว่าสมาชิกในสังคมแต่ละคนได้นำเอาหลักธรรมที่กล่าวข้างต้นมาใช้แต่ที่สังคมดูเหมือนมีปัญหา มีความแตกแยก และวุ่นวายอยู่ทุกวันนี้ก็เป็นเพราะว่าทุกคนละเลยหลักธรรมเหล่านี้ และกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกล่าวคือ ขาดความรักความเมตตาอริยาริษยาอันนินทาว่าร้ายกัน เบียดเบียนและรังแกกัน

การอนุเคราะห์ให้กับสังคมส่วนรวม แสดงให้เห็นเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อเสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์มีความสุขอยู่ร่วมกันในหมู่ด้วยดีพึงปฏิบัติหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สารานีธรรม ซึ่งมีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงเป็น

7. สรุป

การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ เป็นการศึกษาแขนงใหม่มีรูปแบบสหวิทยาการ โดยเชื่อมโยงความรู้ทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และ สาขาอื่นๆ เข้ามาร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อหาต้นตอของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน เน้นการแก้ปัญหาตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ โดยไม่ใช้ความรุนแรง เน้นกระบวนการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ระหว่างตัวละครที่มีความขัดแย้งระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และเปลี่ยนการเผชิญหน้าเป็นศัตรูกัน มาเป็นการอยู่ร่วมกันด้วยเคารพในความแตกต่างระหว่างกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จนกลายเป็นความความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐ มากกว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐ เช่น การเรียกร้องเป็นรัฐอธิปไตยจากดินแดน ความขัดแย้งเนื่องจากการแตกต่างกันของอุดมการณ์ทางการเมือง ความขัดแย้งของชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน และความขัดแย้งเนื่องจากความแตกต่างกันทางศาสนา การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งต้องเริ่มจากการใช้กระบวนการสันติภาพเป็นเครื่องมือแล้วนำหลักอหิงสาธรรมมาบูรณาการในการแก้ไขปัญหา อนึ่ง แม้ว่าจะมีบางความขัดแย้งที่แก้ปัญหสำเร็จด้วยวิธีการปราบปรามอย่างรุนแรงและเด็ดขาด แต่ไม่ได้การันตีสันติภาพที่เกิดขึ้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการสันติภาพและหลักอหิงสาธรรมจึงเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ 1) การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ เพื่อแก้ปัญหความขัดแย้งในบ้านเมือง หรือในคณะสงฆ์ นั้นต้องทำควบคู่กันไป 2) หลักอหิงสาธรรมที่เป็นพื้นฐานของบุคคลที่สามารถนำมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสันติสุขของสังคมคือความถูกต้อง

8. องค์ความรู้ใหม่

จากการรวบรวมข้อมูลทางวิชาการข้างต้น ผู้เขียนจึงขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง คือ การสร้างสันติภาพตามหลักอหิงสาธรรมเชิงพุทธเพื่อแก้ปัญหความขัดแย้งในบ้านเมือง และ ประการที่สอง คือ การอยู่อย่างไม่เบียดเบียนกันด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความคิด คำพูด การกระทำ อาชีพ สติ สมาธิถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดความรู้ละความหลุดพ้นจากปัญหาทั้งปวงก็คืออหิงสาธรรม ด้วยแก้ปัญหาโดย “สันติวิธี”

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2559). *เปิดใจสังคมแล้ว : กลยุทธ์การล่มสลายของสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สื่อความสำเร็จ.
- บิชอปคาร์ลอส ฟิลิเป ซิเมเนส เบโล, แต่ง, เจนจิต กลกิจธำรง และคณะ, แปล. (2546). *ปาฐกถาเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพ*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย และการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). (2531). *สันติภาพของโลก : คำบรรยายประจำวันเสาร์ภาค อาสาฬหบูชาของ พุทธศาสนิกชน*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ..
- _____. (2529). *พุทธธรรม*. กรุงเทพมหานคร: เอ็มคิวเพรส.
- พระมหาพรหม ธรรมหาโส. (2547). *แบบจำลองการดำเนินการเพื่อสันติภาพของชาวพุทธ: กรณีศึกษาการแก้ไขข้อขัดแย้งของชาวสะกายและโกเลีย*. เอกสารเฉพาะเรื่อง ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์. (2545). *สันติศึกษากับสันติภาพ*. เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศรีสวัสดิ์. (2560). การเผยแผ่ของโกธตามพุทธธรรม. *Graduate Studies Review*. 13(1), 110-122.
- A-S Hornby. (2005). *Oxford Advanced Learner's Dictionary: Of Current English*. Oxford University Press.